

kejseren til at besvare Ruslands almindelige mobilisering med en krigserklæring, men . . . han kunde ikke have handlet anderledes« (sml. Ritter: anf. arb. II, s. 333 f.). Interessant er det at sammenligne Andersens referat af sin sidste samtale med Bethmann (s. 190 f.) med Bethmanns egne meddelelser om dennes indhold (Ritter, s. 552).

Den anden dansker, der omtales, er Borgbjerg (af R. kaldet Borberg). Han var i foråret 1917 mellemmand mellem de tyske socialdemokrater og de russiske revolutionære. Om socialistkongressen i Stockholm skriver R. (s. 500), at man »geradezu von einer Mitbeteiligung deutscher Diplomatie am Zustandekommen dieses internationalen Unternehmens sprechen kann«.

Den frygt, som R. et par gange (s. 192, 320) nævner, man i Tyskland nærrede for, at Holland og Danmark skulde gå ind i krigen på ententens side, var ganske ubegrundet i betragtning af den danske radikale regering, støttet af de broderpartiet i Tyskland så nærstående danske socialdemokrater. Og hvad man i ententen forestillede sig, at den danske regering kunde ønske som oprejsning for 1864 (se s. 83, 304, 314), var vidt fjernet fra det officielle Danmarks tanker.

HOLGER HJELHOLT

JOHN TERRAINE: *The Great War 1914–1918*. London, Hutchinson, 1965. 400 sider. 263 illustrationer og 4 kort. 63 sh.

John Terraines 1. verdenskrigsbog har undertitlen: *A pictorial history*, og billedsiderne er ganske vist i overtal, men tekstsiderne skaber en udmærket og påkrævet baggrund for et større udbytte af de mange illustrationer.

»The Great War 1914–1918« må betegnes som et af de mest bemærkelsesværdige værker inden for den omfattende litteratur om første verdenskrig – ikke alene fordi tekst og illustrationer på ypperlig vis supplerer hinanden – men også fordi det er lykkedes Terraine i en imponerende kort form tekstmæssigt at dække alle fire krigsår. Der er imidlertid næppe tvivl om, at billedstoffet for Terraine har været det bærende i hans idé om bogen. Han har udvalgt mere end 250 datidige fotografier, der alle er forsynet med en kort forklarende billedtekst. Den meget omfattende billedmæssige dækning af krigsperioden giver læseren et godt indtryk af krigen, som den i mange måder var, selv om det vel nok kan indvendes, at krigens menneskelige gru kunne have været fyldigere belyst. Langt de fleste af de benyttede fotografier – hvoraf flertallet stammer fra Imperial War Museum – bringes i forstørrelse, og det er kun i få tilfælde denne er drevet ud over det teknisk forsvarlige. I det hele taget imponeres man over kvaliteten af disse halvthundred år gamle fotografier.

Bogens tekst, der er opdelt i 15 kapitler – fra »The lamps go out« til »Victory will belong to the side that holds out longest« – fremtræder som en relativt kortfattet men alligevel ganske udtømmende kronologisk beretning om den mørke historiske epoke fra mordene i Serajevo juni 1914 til revolterne i Tyskland og våbenstilstanden november 1918. Det er noget af en bedrift at dække 1. verdenskrigs mangeartede begivenheder på mindre end 200 – om end store – tekstsider. Denne koncentration i fremstillingen gør sammen med det omfat-

tende billedmateriale værket til en velegnet introduktion til et nærmere studium af krigsperioden. Den største værdi af »The Great War« er dog nok den historiske dokumentation, som næsten hvert eneste fotografi indeholder. Her præsenteres man for epokens våben og uniformer, dens taktiske fremgangsmåder, skyttegravskrigen, de første militære aeroplaner og luftskibene, for skibstyperne og deres kampskader, de første kampvogne og en lang række af krigens militære hovedpersoner. Bogen har et alfabetisk ordnet og meget omfattende register over 31 spalter, der henviser til tekstsider så vel som billedsider og gør den værdifuld også som opslagsbog.

HELGE KLINT

ALISTAIR HORNE: Verdun 1916. På dansk ved Mogens Boisen efter »The Price of Glory, Verdun 1916« (Mac Millan & Co. Ltd. 1962). København, Gyldendal, 1966. 19 illustrationer og 2 kort. 52 kr., indb. 65 kr.

Siden originaludgaven »The Price of Glory« så dagens lys i 1962 har Det kgl. Garnisonsbiblioteks eksemplar været næsten konstant udlånt. Allerede samme år genoptryktes bogen, hvis succes er såre forståelig.

Alistair Horne er en af Englands kendteste udenrigskorrespondenter og har flere bøger til dels med militære emner bag sig. Som 18-årig gjorde han i 2. verdenskrigs sidste år tjeneste i RAF, men afsluttede sin militære karriere som kaptajn i The Coldstream Guards – forudsætninger, der er kommet Horne til god nytte ved den foreliggende skildring af en af 1. verdenskrigs oftest beskrevne episoder. Man kan kun bifalde Liddell Hart, som ved bogens fremkomst fandt den overmåde fængslende – »et i høj grad gribende billede af denne grusomme kamp og den bedste beretning herom, som jeg endnu har læst . . . den måde, hvorpå forfatteren har ordnet og præsenteret det veldokumenterede stof, er højst imponerende«.

Hidtil er Verdun-tragedien næsten udelukkende blevet behandlet af franske og tyske skribenter, og Hornes bedrift er, at han under skyldig hensyntagen til såvel fransk som tysk side, og bl. a. ved udnyttelse af hidtil upåagtede øjenvidneskildringer, har præsteret en på samme tid udførlig og fængslende redegørelse for historiens »værste« og længste slag – helvedet ved Verdun varede jo fra midten af februar til midten af december 1916.

Hornes bog skiller sig ud fra flertallet af de senere års så hyppige journalist-historiske skrivelser, bl. a. ved sin særdeles omfattende bibliografi. Fortegnelsen over vigtige kilder tæller ikke færre end 188! Selv om Horne naturligvis i udstrakt grad og dygtigt drager nytte af hidtil offentliggjorte kilder, er det nok hans egne observationer, hans fascinerende greb på at sætte dette rystende materielslag ind i en større sammenhæng og hans evne til at karakterisere begge siders hovedaktører, der hæver bogen væsentligt op over så megen anden krigslitteratur. Her føres læseren nok frem fra måned til måned gennem slagets rystende faser, men forfatteren evner inciterende at åbne videre horisonter – i øvrigt en af kapiteloverskrifterne. Franskmandenes Maginot-koncept i efterkrigstiden så vel som tyskernes panserkiletaktik i 2. verdenskrig har begge deres forudsætninger på Verduns forpestede slagmark.